

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Rzeszowie

LRZ.411.008.08.2016
D/16/507

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

<i>Numer i tytuł kontroli</i>	D/16/507 – Wsparcie ruchu turystycznego z funduszy Unii Europejskiej ¹
<i>Jednostka przeprowadzająca kontrolę</i>	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
<i>Kontroler</i>	Marek Wójtowicz, główny specjalista k. p., upoważnienie do kontroli nr LRZ/152/2016 z dnia 28 grudnia 2016 r.

(dowód: akta kontroli str. 1-2)

<i>Jednostka kontrolowana</i>	Urząd Gminy w Lubaczowie, ul. Jasna 1, 37-600 Lubaczów, zwany dalej Urzędem.
<i>Kierownik jednostki kontrolowanej</i>	Wiesław Kapel, Wójt Gminy Lubaczów od 12 listopada 2006 r.

(dowód: akta kontroli str. 3-5)

II. Ocena kontrolowanej działalności²

Ocena ogólna

Najwyższa Izba Kontroli ocenia, że zrealizowany przez Urząd w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013 (RPO WP) Projekt pn. „Wyznaczenie tras turystycznych na terenie Gmin Lubaczów i Horyniec-Zdrój wraz z niezbędną renowacją i modernizacją infrastruktury kulturowej i rekreacyjnej” był zgodny z założeniami tego programu.

Badany Projekt miał wpływ na osiągnięcie celów RPO WP w zakresie rozwoju turystyki. Wyznaczając nowe trasy turystyczne i poddając renowacji obiekty zabytkowe, zapewniono ochronę dziedzictwa kulturowego i rozwinięto infrastrukturę turystyczną, a remontując domy kultury i świetlice – rozwój instytucji kultury. Stwierdzono jednak, że podejmując decyzję o realizacji Projektu Urząd nie dokonał diagnozy rynku turystycznego i nie analizował jego potrzeb.

Rezultaty Projektu były trwałe, użyteczne i wykorzystywane przez odbiorców, w tym m. in. przez turystów. Urząd zapewnił trwałość Projektu i odpowiednią promocję jego efektów, wykorzystując w tym zakresie m.in. współpracę z punktami informacji turystycznej. Po upływie okresu trwałości, Projekt nadal funkcjonował i wpływał pozytywnie na turystykę. Zapewniono również środki na utrzymanie zrealizowanych inwestycji.

Kontrola wykazała, że Projekt w przeważającej części, dotyczącej remontu obiektów kulturalnych (świetlice i budynki Gminnych Ośrodków Kultury – GOK) miał charakter jedynie lokalny. Obiekty te były wykorzystywane głównie przez mieszkańców i nie

¹ Okres objęty kontrolą: lata 2007-2016. Badaniami kontrolnymi mogły być objęte również działania i zdarzenia zaistniałe przed 2007 r. i po 2016 r., jeżeli miały bezpośredni wpływ na zagadnienia objęte kontrolą.

² Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie. W niniejszej kontroli zastosowano ocenę opisową.

służyły rozwojowi turystyki. Tymczasem wydatki na infrastrukturę typowo turystyczną stanowiły zaledwie 1/3 wartości Projektu.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli założone w Projekcie i osiągnięte przez Beneficjenta wskaźniki rezultatu, nie pozwalały na jednoznaczną ocenę osiągnięcia celu głównego Projektu w zakresie rozwoju turystyki. Jak wykazała kontrola większość imprez, w związku z którymi wskaźniki te były ustalane, miała bowiem zasięg lokalny i służyła jedynie mieszkańcom. Ponadto, ocenę osiągnięcia założonych celów Projektu utrudniał fakt, że wielkość tych wskaźników nie została przez Beneficjenta określona dla roku poprzedzającego realizację inwestycji.

Należy stwierdzić jednak, że dzięki realizacji badanego Projektu w połączeniu z realizacją w perspektywie 2007-2013, spójnych z nim czterech innych projektów, wspierających turystykę, uzyskano zauważalny jej rozwój i odnotowano pozytywne oddziaływanie na wzrost gospodarczy. Realizacja Projektu przyczyniła się również do tworzenia postaw innowacyjnych, związanych z tworzeniem nowych produktów sprzyjających rozwojowi turystyki, takich jak np. Kresowa Osada w Baszni Dolnej oraz planowania nowych inwestycji, jak np. projekt obejmujący zagospodarowanie otoczenia Kresowej Osady.

Jako nieprawidłowości należy uznać niezadowalający stan zachowania części obiektów objętych Projektem oraz braki w infrastrukturze dotyczącej informacji turystycznej. Mogły one niekorzystnie wpłynąć na wykorzystanie efektów Projektu przez turystów.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

Stopień realizacji Projektu oraz działań wpływających na osiągnięcie i utrzymanie ich efektów.

Opis stanu
faktycznego

1.1.

Urząd zrealizował projekt pod nazwą „Wyznaczenie tras turystycznych na terenie Gmin Lubaczów i Horyniec-Zdrój wraz z niezbędną renowacją i modernizacją infrastruktury kulturowej i rekreacyjnej” (zwany dalej Projektem) w ramach 6 Osi priorytetowej „Turystyka i kultura” RPO WP. Partnerem uczestniczącym w realizacji Projektu była Gmina Horyniec-Zdrój.

Celem ogólnym Projektu był wzrost udziału turystyki w gospodarce regionu oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój instytucji kultury poprzez wzbogacenie oferty gmin o nowe atrakcje, usługi i produkty. Celami szczegółowymi zakładanymi do osiągnięcia w wyniku realizacji Projektu było:

- wytyczenie i oznakowanie rowerowych i pieszych tras turystycznych i ochrona miejsc cennych przyrodniczo przed nieskoordynowanym ruchem turystycznym,
- poprawa stanu infrastruktury kultury oraz rewitalizacja i renowacja zabytkowych obiektów,
- zapewnienie turystom bezpieczniejszej jazdy rowerami m.in. poprzez skierowanie tras na drogi leśne,
- aktywizacja społeczna osób aktywnie spędzających wolny czas oraz stworzenie lepszych warunków dla rozwoju istniejącym i nowopowstającym gospodarstwom agroturystycznym oraz podmiotom gospodarczym.

Wartość Projektu wynosiła 3.760.948,66 zł, w tym wydatki kwalifikowalne 3.327.812,67 zł i kwota dofinansowania środkami Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) 2.680.553,10 zł (80,55% wydatków kwalifikowalnych). Projekt realizowany był w okresie od 29 czerwca 2010 r. do 4 listopada 2011 r.

Przedmiotem Projektu było oznakowanie 4 tras turystycznych pieszo – rowerowych o łącznej długości 120,5 km, wykonanie czterech punktów widokowych,

wykonanie pięciu zjazdów na przystanki, ustawienie tabliczek informacyjnych oraz prace remontowe i konserwatorskie przy obiektach kulturalnych i zabytkowych, położonych przy poszczególnych trasach. Zakres Projektu był następujący:

a) Trasa nr 1 - Młodów – Borowa Góra – Czerwona Figura – Cmentarz Sieniawka – Huta Kryształowa – Radruż – Horyniec-Zdrój – Wólka Horyniecka – Podlesie – Basznia Górna – Basznia Dolna – Borowa Góra – Karolówka – Młodów, w tym:

- Remont budynku po byłej szkole w Radrużu – remont instalacji wod.-kan. i elektrycznej, wymiana podłóg, posadzek, stolarki okiennej i drzwiowej, remont ubikacji, docieplenie budynku, ogrodzenie cmentarza obok szkoły, zagospodarowanie terenu wokół budynku na pole biwakowe;
- Zagospodarowanie terenu wokół zalewu w Horyńcu Zdrój - ciągi spacerowe – ok. 840 m, roboty ziemne, wykonanie grobli i kładek, miejsca przystankowe,
- Remont świetlicy przy stadionie w Horyńcu-Zdrój - roboty murarsko- malarskie, wymiana dachu, stolarki okiennej i drzwiowej, podłóg, posadzek, remont instalacji wod.-kan. i elektrycznej, wykonanie podjazdu dla niepełnosprawnych, nowej elewacji z termomodernizacją;
- Przebudowa przejścia podziemnego do sanatoriów z uwzględnieniem osób niepełnosprawnych, zadaszenie, chodnik z kostki brukowej,
- Cerkwisko Basznia Dolna – demontaż starego i wykonanie nowego ogrodzenia, konserwacja starodrzewia, prace porządkowe, rekonstrukcja schodów, wykonanie dojścia i punktu widokowego, renowacja istniejącego pomnika, montaż tablicy i ławek;
- Pastorówka Podlesie – kapitalny remont budynku z wymianą dachu, wykonanie dojścia, podjazdu i toalet dla niepełnosprawnych oraz chodnika wokół, docieplenie stropu i ścian szczytowych;

b) Trasa nr 2: Dąbrowa – Krowica Lasowa – Majdan Lipowiecki – skrzyżowanie przy „Pięciu Sosnach” – Krowica Sama – Krowica Lasowa – Lisie Jamy, w tym:

- Cerkwisko Krowica Sama – rekonstrukcja fundamentów i podwalin, wykonanie ogrodzenia, dojazdu, chodnika, parkingu, konserwacja starodrzewia, prace porządkowe, montaż tablicy i ławek;
- Cmentarz Krowica Sama – ogrodzenie terenu, wjazdy na cmentarz;
- Budynek GOK Krowica Sama – remont wnętrza budynku, sali widowni (instalacja elektryczna, podłogi, glazura, armatura, tynki malowanie), toalety dla niepełnosprawnych, sceny, instalacji oświetleniowej;
- Budynek GOK Lisie Jamy – remont całego budynku z salą widowni (podłogi, glazura, armatura, wentylacje, tynki, malowanie), likwidacja zagrzybienia, elewacja z termomodernizacją, podjazd dla niepełnosprawnych.

c) Trasa nr 3: Dąbków – Opaka – Rezerwat Kamienne – Szczutków – Dąbrowa, w tym:

- Cerkwisko Opaka – rekonstrukcja fundamentów i podwalin, demontaż starego i wykonanie nowego ogrodzenia, dojścia, konserwacja starodrzewia, prace porządkowe, montaż tablicy i ławek.

d) Trasa nr 4 – Mokrzyca – Załuże (ze zjazdem do Rezerwatu Jedlina) – Tymce – Basznia Dolna – Pilipy – Bałaje, w tym:

- Budynek GOK Basznia Dolna - remont wnętrza (malowanie, tynki, glazura), likwidacja zagrzybienia, odwodnienie, elewacja z termomodernizacją.

(dowód: akta kontroli, str. 6-137)

Nie było przypadków rażąco wysokich kosztów realizacji poszczególnych części inwestycji oraz dysproporcji pomiędzy cenami podobnych/ takich samych zamówień zrealizowanych w ramach Projektu.

(dowód: akta kontroli, str. 138-139)

1.2.

Podjmując decyzję o realizacji Projektu Urząd nie dokonał diagnozy rynku turystycznego i nie analizował jego potrzeb.

W studium wykonalności Projektu dokonano m. in. analizy uwarunkowań społeczno-gospodarczych występujących na obszarze oddziaływania Projektu, w tym walorów przyrodniczych i kulturowych, przyczyn jego realizacji oraz identyfikacji problemów beneficjenta w tym zakresie. Wskazano m. in., że efekty realizacji Projektu skierowane będą do mieszkańców Gmin Lubaczów i Horyniec Zdrój, mieszkańców sąsiednich gmin, powiatów oraz regionów. Realizacja projektu przyczyni się do wzrostu liczby turystów zarówno z terenu województwa podkarpackiego, okolicznych województw, jak i sąsiadujących państw. Grupą docelową będą przede wszystkim hobbysty turystyki pieszej i rowerowej oraz dziedzictwa kulturowego. Obszar objęty Projektem cechuje zróżnicowana oferta posiadająca zarówno produkty turystyki aktywnej, kulturowej, uzdrowiskowej, przyrodniczo-krajobrazowej zlokalizowanej na terenach wiejskich. W wyniku promocji przez samorządy obydwu Gmin swoich walorów przyrodniczych i kulturowych zaobserwowano większe zainteresowanie pod kątem turystyki pieszej i rowerowej. Ze względu na niski standard bazy turystycznej oraz niedostateczny stan obiektów infrastruktury turystycznej, w stosunku do posiadanego przez nie potencjału, konieczny jest ich rozwój dla wzrostu poziomu ruchu turystycznego. Analiza społeczno-gospodarcza gmin wskazuje na ich potencjał kulturalny i turystyczny. Potwierdza to ocena warunków naturalnych, walorów przyrodniczych oraz cennych obiektów dziedzictwa kulturowego. Obecność licznych obiektów zabytkowych umożliwia rozwój różnych form turystyki, a ich lokalizacja na obszarach wiejskich ułatwia rozwój agroturystyki. Istniejący potencjał gmin w dziedzinie kultury i turystyki nie jest maksymalnie wykorzystywany. Obiekty dziedzictwa kulturowego, mimo swych niewątpliwych walorów, są często zaniedbane i niewykorzystywane dla celów kulturalnych. Zły stan zabytków decyduje o niskim zainteresowaniu nimi potencjalnych zwiedzających oraz braku możliwości tworzenia nowych ofert kulturalnych skierowanych zarówno do mieszkańców gminy, jak i turystów z kraju oraz z zagranicy.

(dowód: akta kontroli, str. 140-178)

W wyjaśnieniu Pan Wiesław Kapel Wójt Gminy Lubaczów podał m. in., że: *Gmina Lubaczów decydując się na realizację projektu kierowała się między innymi zapisami Strategii Rozwoju Gminy Lubaczów na lata 2007-2015, w której zawarto cel strategiczny V - Rozwój turystyki na terenie gminy poprzez wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego. Urząd nie dokonał badania rynku turystycznego (Instytucja Zarządzająca nie wymagała takich działań), ale po dokonaniu analizy celowości inwestycji stwierdzono, że efektem wdrożenia projektu będzie znacząca poprawa stanu obiektów kulturalnych, kulturowych i podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy. Wytyczenie tras i wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i istniejącego dziedzictwa kulturowego pozwoli na poprawienie infrastruktury turystycznej we wschodniej części województwa podkarpackiego. Wzrost natężenia ruchu turystycznego przyczyni się do rozwoju działalności gospodarczej ze szczególnym uwzględnieniem gospodarstw agroturystycznych. Różne narzędzia promocyjne zawarte w projekcie dotrą do szerokiej grupy odbiorców nie tylko lokalnych, ale także krajowych i zagranicznych. W konsekwencji doprowadzi to do wzrostu liczby turystów odwiedzających i wypoczywających na terenie Gminy Lubaczów, powiatu lubaczowskiego i regionu podkarpackiego, co przełoży się na zwiększenie dochodów mieszkańców gminy oraz poprawę sytuacji społeczno-gospodarczej.*

Dodatkowo w momencie decyzji o złożeniu wniosku o dofinansowanie zauważono duże zainteresowanie pod kątem turystyki pieszej i rowerowej, będące efektem promocji walorów kulturowych i przyrodniczych przez samorządy obu gmin, które wydały kilka

publikacji promujących te zasoby. Ze względu na brak bazy turystycznej, oraz niedostateczny stan obiektów infrastruktury turystycznej, w stosunku do posiadanego przez nie potencjału, konieczny był ich rozwój dla wzrostu poziomu ruchu turystycznego.

Brak utwardzonych i wytyczonych ciągów pieszych oraz tras turystycznych na terenie obu gmin przyczyniał się do nieskoordynowanego ruchu turystycznego, który bardzo często powoduje zniszczenia miejsc cennych przyrodniczo.

Również obiekty dziedzictwa kulturowego, mimo swych niewątpliwych walorów, były zaniedbane i niewykorzystywane dla celów turystycznych. Zły stan zabytków decyduje o niskim zainteresowaniu nimi potencjalnych zwiedzających oraz o braku możliwości tworzenia nowych ofert kulturalnych skierowanych zarówno do mieszkańców gminy, jak i turystów z kraju oraz zagranicy.

Zły stan techniczny GOK-ów wywoływał niechęć użytkowników i lokalnej społeczności przyczyniając się do braku atrakcyjności budynków oraz zmniejszenia ilości osób z nich korzystających. Zaniedbane cerkwiska posiadające zniszczone fundamenty oraz ogrodzenia nie wpływały pozytywnie na ofertę gmin kierowaną do potencjalnych turystów. Zniszczone zabytki nie były atrakcyjnym bogactwem kulturowym i turystycznym, jakim powinny być.

Dostęp do większości obiektów był utrudniony. Brakowało także dostosowania zarówno infrastruktury kulturalnej jak i zabytków do potrzeb osób niepełnosprawnych. Brak podjazdów czy sanitariatów spełniających określone prawem normy były barierą nie do pokonania dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich.

(dowód: akta kontroli, str. 350-361)

Urząd opracował, zgłosił do dofinansowania w ramach perspektywy finansowej 2007-2013 i zrealizował cztery projekty dotyczące wsparcia turystyki:

- a) „Utworzenie Kresowej Osady oraz nadanie nowych funkcji turystycznych i edukacyjnych szansą dla obszaru przemysłowego i popegeerowskiego Gminy Lubaczów”. Projekt zrealizowany w ramach RPO WP - działanie 7.2 - Rewitalizacja obszarów zdegradowanych.
- b) „Promocja potencjału turystycznego Gminy Lubaczów poprzez wydanie folderu oraz zakup rowerów i kijków do nordic walkingu”. Projekt zrealizowano w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW), działanie 413 - Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju (małe projekty).
- c) „Modernizacja przestrzeni publicznej centrum wsi Opaka - etap I - budowa zbiornika wodnego wraz z zagospodarowaniem jego otoczenia”. Projekt zrealizowano w ramach PROW, działanie 413 - Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju (małe projekty).
- d) „Promocja Kresowego Jadła i lubaczowskich miodów szansą na aktywizację gospodarczą, społeczną i turystyczną gminy Lubaczów”. Projekt zrealizowano w ramach Szwajcarsko – Polskiego Programu Współpracy.

Założenia ww. projektów były spójne z założeniami badanego Projektu.

(dowód: akta kontroli, str. 179-349)

1.3.

W wyjaśnieniu Pan Wiesław Kapel Wójt Gminy Lubaczów podał, że: bez wsparcia ze strony UE w ramach RPO WP samorząd Gminy nie podjąłby decyzji o realizacji zadania w zakresie objętym Projektem. Ze względu na ograniczone środki budżetowe obu gmin realizacja Projektu trwałaby znacznie dłużej (kilkanaście lat), a zakres rzeczowy przedsięwzięcia byłby mniejszy.

(dowód: akta kontroli, str. 350-361)

1.4.

Zrealizowany przez Urząd Projekt był projektem sieciowym. Przy podejmowaniu decyzji o jego realizacji oraz opracowywaniu założeń brano pod uwagę lokalizację poszczególnych obiektów w stosunku do istniejącej infrastruktury (transportu, dróg, zaplecza sanitarnego, miejsc parkingowych itp.) oraz w stosunku do rodzaju świadczonych usług. W studium wykonalności Projektu, przedstawiono stan zachowania poszczególnych obiektów, stan infrastruktury w bezpośrednim ich sąsiedztwie, w tym dróg, miejsc parkingowych i zaplecza sanitarnego oraz potrzeby w tym zakresie.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122)

W wyniku oględzin przeprowadzonych w dniach 13 -14 lutego 2017 r. stwierdzono, że do wszystkich obiektów objętych Projektem istniał dobry dojazd drogami asfaltowymi lub utwardzonymi tłuczniem. Przy wszystkich obiektach dziedzictwa kulturowego i instytucjach kultury objętych dofinansowaniem wyznaczono miejsca parkingowe lub istniały wcześniej wyznaczone takie miejsca. Zaplecze sanitarne istniało we wszystkich budynkach GOK, świetlicach i Pastorówce. Toalety przenośne rozmieszczone były w miejscach przystankowych i przy Zalewie w Horyńcu-Zdroju.

Bariery infrastrukturalne w postaci braku odpowiedniej informacji turystycznej stwierdzono w otoczeniu dwóch obiektów: świetlicy w budynku byłej szkoły w Radrużu i świetlicy przy stadionie w Horyńcu-Zdroju.

Pozostałe obiekty były oznaczone tablicami informacyjnymi, a trasy do nich prowadzące zostały odpowiednio oznaczone.

(dowód: akta kontroli, str. 642-654)

1.5.

Zgodnie z założeniami RPO WP³ celem nadrzędnym osi priorytetowej VI *Turystyka i kultura* był wzrost udziału turystyki w gospodarce regionu oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój instytucji kultury. Realizowane miały być przedsięwzięcia polegające na rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, restauracji oraz zachowaniu obiektów dziedzictwa kulturowego wraz z otoczeniem, a także ich adaptacji na cele kulturalne lub turystyczne. Dopelnieniem tych działań miały być przedsięwzięcia służące oznakowaniu obszarów i obiektów atrakcyjnych kulturowo. W celu sprostania wymaganiom turystów i kuracjuszy z kraju i z zagranicy we wskazanym zakresie wspierane miały być projekty dotyczące architektury zdrojowej, parków zdrojowych, pijalni wód, domów zdrojowych oraz promocji produktu uzdrowiskowego. Odpowiednie wyeksponowanie ciekawych walorów przyrodniczych i kulturowych regionu miało przyczynić się do zwiększenia ilości produktów turystycznych.

W wyniku realizacji Projektu wyznaczono 4 trasy rowerowe z punktami widokowymi i zjazdami na przystanki. Wykonano również prace remontowe i konserwatorskie obiektów kulturalnych i zabytkowych, położonych przy poszczególnych trasach. Wyremontowane obiekty to świetlice w Radrużu i Horyńcu-Zdroju, cerkwiska w Baszni Dolnej, Krowicy Samej i Opace, Pastorówka w Podlesiu, cmentarz w Krowicy Samej i GOK w Lisich Jamach, Baszni Dolnej i Krowicy Samej.

Zrealizowany Projekt w część dotyczącą wyznaczenia tras turystycznych oraz wykonania prac remontowych i konserwatorskich położonych przy nich obiektów zabytkowych miał wpływ na spójną ofertę turystyczną województwa podkarpackiego. W części dotyczącej remontu obiektów kulturalnych (świetlice i budynki GOK) Projekt miał charakter lokalny. Obiekty wykorzystywane były głównie na potrzeby lokalnej społeczności i nie wpływały w bezpośredni sposób na rozwój turystyki.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122, 350-361, 379-382, 642-654)

³ <http://www.wrota.podkarpackie.pl/pl/rpo>.

W wyjaśnieniu dotyczącym oddziaływania Projektu na rozwój turystyki Wójt Gminy Lubaczów podał m. in., że: w opinii Gminy Projekt przyczynił się do rozwoju turystyki na tym terenie, a w szczególności turystyki rowerowej. Jest komplementarny ze zrealizowanym przez województwa Polski wschodniej projektem „Tras Rowerowych w Polsce Wschodniej” i stanowi dla niego uzupełnienie. Województwo Podkarpackie promuje tereny przygraniczne poprzez organizację rajdów rowerowych między innymi wykorzystując „naszą” trasę łączącą się z trasą Green Velo. Projekt jest spójny ze Strategią rozwoju turystyki dla województwa podkarpackiego na lata 2007-2013. Rozwój turystyki pieszej opartej o wyznaczenie tras ze zlokalizowanymi przy nich obiektami kulturalnymi i zabytkowymi pociągnie za sobą zwiększenie poziomu ruchu turystycznego. Dodatkowym efektem projektu jest rozwój usług okołoturystycznych będących formami działalności pozarolniczej. Szeroki zakres projektu pozwolił na wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich. Wyremontowane obiekty nie tylko pełnią funkcję kulturalną, ale także edukacyjną i turystyczną.

Realizacja Projektu przyczyniła się do kolejnych inwestycji w rozwój turystyki na terenie gminy, przykładem jest budowa Kresowej Osady w Baszni Dolnej (Wioska tematyczna, która odwołuje się do wielokulturowości dawnych Kresów Rzeczypospolitej, oferując możliwość ciekawego spędzenia wolnego czasu. To idealne miejsce dla miłośników historii, tradycyjnego jedła i aktywnej turystyki w otoczeniu naturalnej przyrody. Miłośnicy aktywnego wypoczynku mają do dyspozycji wypożyczalnię rowerów, kajaków oraz kijów do nordic walking z dostępem do kwalifikowanych tras turystycznych – pieszych i rowerowych - wyznaczonych w ramach Projektu. Kolejnym przedsięwzięciem o charakterze rekreacyjnym na trasie rowerowej (żółtej) jest urządzenie zbiornika wodnego wraz z zagospodarowaniem jego otoczenia w Opace. Dzięki remontowi infrastruktury kulturowej, szczególnie Pastorówki w Podlesiu teren ten odwiedzają turyści zagraniczni, np. z Niemiec, Kanady – potomkowie kolonistów józefińskich.

(dowód: akta kontroli, str. 350-361, 638-641)

1.6, 1.7.

Wskaźnikami produktu określonymi dla Projektu były:

a) Wskaźniki kluczowe:

- długość wybudowanych lub oznakowanych/wytyczonych ścieżek rowerowych – 120,5 km,
- liczba przebudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych – 5 szt.,
- liczba przebudowanych obiektów dziedzictwa kulturowego – 6 szt.,
- liczba obiektów dziedzictwa kulturowego zapewniających dostęp dla osób niepełnosprawnych – 1 szt.,
- liczba obiektów instytucji kultury zapewniających dostęp dla osób niepełnosprawnych – 4 szt.

b) Wskaźniki regionalne:

- liczba zmodernizowanych obiektów służących udostępnieniu dla turystów atrakcji turystycznych – 6 szt.,
- liczba zmodernizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego – 6 szt.,
- liczba zmodernizowanych instytucji kultury – 5 szt.,
- liczba obiektów infrastruktury kulturalnej o poprawionej wydajności energetycznej i/lub zwiększonej wydajności produkcji, transmisji oraz dystrybucji ciepła i elektryczności – 4 szt.,
- liczba obiektów przystosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych – 5 szt.,
- liczba utworzonych punktów informacji turystycznej – 1 szt.,
- powierzchnia obiektów wybudowanych (przebudowanych, zmodernizowanych) w wyniku realizacji Projektu – 1.822 m².

Źródłem informacji, określonym we wniosku o dofinansowanie, w zakresie realizacji wskaźników były końcowe protokoły odbioru robót i geodezyjna inwentaryzacja powykonawcza.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122)

W wyniku realizacji Projektu osiągnięto zakładane wskaźniki produktu. Wytoczono i oznakowano 4 trasy turystyczne o łącznej długości 120,5 km: trasa nr 1 - 47 km, trasa nr 2 - 29 km, trasa nr 3 - ok. 25 km, trasa nr 4 - ok. 19,5 km.

Zmodernizowano 10 obiektów służących udostępnianiu dla turystów atrakcji turystycznych, w tym obiekty dziedzictwa kulturowego i instytucje kultury o łącznej powierzchni 1.822 m². Obiekty te to: świetlica w Radrużu i Horyńcu-Zdroju, cerkwiska w Baszni Dolnej, Krowicy Samej i Opace, Pastorówka w Podlesiu, cmentarz w Krowicy Samej oraz GOK w Lisich Jamach, Baszni Dolnej i Krowicy Samej. Z obiektów tych 5 zostało przystosowanych dla potrzeb osób niepełnosprawnych i w 4 poprawiono wydajności energetyczną.

Zgodnie z wnioskiem o dofinansowanie Gmina Lubaczów utworzyła w Domu Kultury w Lisich Jamach Punkt Informacji Turystycznej.

(dowód: akta kontroli, str. 123-137, 379-382, 383-416)

W wyniku realizacji Projektu określono osiągnięcie, w pierwszym roku po zakończeniu jego realizacji (tj. w 2012 r.), następujących wskaźników rezultatu:

a) Wskaźniki kluczowe:

- całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych miejsc pracy – 5 szt. (4 pełne etaty i ½ etatu),
- liczba turystów korzystających z systemu rezerwacji i informacji turystycznej – 500 osób,
- liczba turystów korzystających z wytworzonych/zmodernizowanych produktów turystycznych – 1.000 osób,
- liczba osób odwiedzających obiekty dziedzictwa kulturowego objęte wsparciem – 1.000 osób.

Wielkość tych wskaźników nie była określana dla roku zerowego (poprzedzającego realizację), którym dla Projektu był 2009 r.

Jako źródło informacji o osiągnięciu wartości wskaźnika wskazano umowy o pracę i ewidencje prowadzone przez Punkt Informacji Turystycznej.

b) Wskaźniki regionalne:

- całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych miejsc pracy (EPC) dla kobiet – 3 szt.,
- całkowita liczba bezpośrednio utworzonych nowych miejsc pracy (EPC) dla mężczyzn – 2 szt.,
- liczba osób korzystająca z infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej – 1.200 osób,
- liczba imprez/wydarzeń publicznych w obiektach turystycznych i rekreacyjnych – 2 szt.,
- liczba osób uczestniczących w imprezach/wydarzeniach publicznych organizowanych w obiektach turystycznych i rekreacyjnych – 200 osób,
- liczba imprez/wydarzeń publicznych w obiektach dziedzictwa kulturowego – 1 szt.,
- liczba osób korzystająca z infrastruktury kulturalnej – 500 osób,
- liczba osób uczestniczących w imprezach/wydarzeniach publicznych organizowanych w obiektach infrastruktury kulturalnej – 300 osób,
- liczba osób uczestniczących w imprezach/wydarzeniach publicznych organizowanych w obiektach dziedzictwa kulturowego – 60 osób,

Jako źródła informacji o poszczególnych wskaźnikach wskazano umowy o pracę, ewidencje prowadzone przez Punkt Informacji Turystycznej i GOK w Lubaczowie.

W dokumentacji Projektu wskazano, że monitorowanie rezultatów Projektu odbywać się będzie po jego realizacji. Źródłem informacji będą, w przypadku miejsc pracy, informacja sporządzona na podstawie umów o pracę, których ewidencję prowadzi Referat Organizacyjny i Oświaty Urzędu. Wartości wskaźników dotyczących infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej pochodzić będą z ewidencji prowadzonej przez Punkt Informacji Turystycznej, np. liczba udzielonych informacji, liczba sprzedanych folderów i map, wywiadów w terenie. W obiektach kulturalnych - wskaźniki wykazane będą na podstawie zorganizowanych przez GOK i Referat Rozwoju i Promocji Urzędu, imprez, dokumentacji w postaci list obecności, dokumentacji filmowej i fotograficznej. Wymienione wskaźniki będą monitorowane raz w roku.

Przyjęte wskaźniki produktu i rezultatu spełniały standardy metody SMART, tj. były sprecyzowane, mierzalne, akceptowalne, realistyczne oraz określone czasowo w sensie rozpoczęcia i zakończenia. Założone źródła informacji dotyczące wskaźników i ich realizacji były wiarygodne. Wskaźniki i cele Projektu były związane z oddziaływaniem na rozwój turystyki.

We wniosku o dofinansowanie Projektu nie były określone wskaźniki oddziaływania.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122)

Przyjęte wskaźniki rezultatu zostały osiągnięte. Utworzono 5 nowych stanowisk pracy, na których zatrudniono 3 kobiety i 2 mężczyzn. Stanowiska pracy w pełnym zakresie zostały utrzymane do końca 2014 r., tj. przez okres 3 lat od zatrudnienia pracowników (stosownie do interpretacji Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 8 września 2011 r.).

Z danych przekazanych przez GOK w Lubaczowie wynika, że:

- liczba turystów korzystających z systemu rezerwacji i informacji turystycznej w 2012 r. wynosiła - 600 osób, w 2013 r. - 520 osób, w 2014 r. - 500 osób, w 2015 r. - 530 osób i w 2016 r. - 515 osób,
- liczba turystów korzystających z wytworzonych/zmodernizowanych produktów turystycznych w 2012 r. wynosiła - 1.000 osób, w 2013 r. - 1.000 osób, w 2014 r. - 1.000 osób, w 2015 r. - 1.140 osób i w 2016 r. - 1.100 osób,
- liczba osób odwiedzających obiekty dziedzictwa kulturowego objęte wsparciem w 2012 r. wynosiła - 2.000 osób, w 2013 r. - 1.080 osób, w 2014 r. - 1.000 osób, w 2015 r. - 1.100 osób i w 2016 r. - 1.000 osób.
- liczba osób korzystająca z infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w 2012 r. wynosiła - 1.200 osób, w 2013 r. - 1.340 osób, w 2014 r. - 1.300 osób, w 2015 r. - 2.410 osób i w 2016 r. - 1.480 osób,
- liczba imprez/wydarzeń publicznych w obiektach turystycznych i rekreacyjnych w 2012 r. wynosiła - 2, w 2013 r. - 12, w 2014 r. - 3, w 2015 r. - 2 i w 2016 r. - 14,
- liczba osób uczestniczących w imprezach/wydarzeniach publicznych organizowanych w obiektach turystycznych i rekreacyjnych w 2012 r. wynosiła - 780 osób, w 2013 r. - 1.340 osób, w 2014 r. - 1.300 osób, w 2015 r. - 2.410 osób i w 2016 r. - 1.480 osób,
- liczba imprez/wydarzeń publicznych w obiektach dziedzictwa kulturowego - w 2012 r. wynosiła - 1, w 2013 r. - 2, w 2014 r. - 3, w 2015 r. - 1 i w 2016 r. - 4,
- liczba osób korzystająca z infrastruktury kulturalnej w 2012 r. wynosiła - 1.370 osób, w 2013 r. - 1.340, w 2014 r. - 1.300 osób, w 2015 r. - 2.340 osób i w 2016 r. - 780 osób,
- liczba osób uczestniczących w imprezach/wydarzeniach publicznych organizowanych w obiektach infrastruktury kulturalnej w 2012 r. wynosiła - 1.370 osób, w 2013 r. - 1.340 osób, w 2014 r. - 1.300 osób, w 2015 r. - 2.190 osób i w 2016 r. - 780 osób,

- liczba osób uczestniczących w imprezach/wydarzeniach publicznych organizowanych w obiektach dziedzictwa kulturowego w 2012 r. wynosiła - 80 osób, w 2013 r. – 80 osób, w 2014 r. – 220 osób, w 2015 r. – 70 osób i w 2016 r. – 255 osób.

Stwierdzono, że większość imprez kulturalnych organizowanych z wykorzystaniem obiektów objętych dofinansowaniem, wykazanych przez GOK w Lubaczowie do osiągniętych wskaźników, były to wydarzenia o zasięgu lokalnym i służyły głównie społeczności lokalnej. Tak osiągnięte wskaźniki nie pozwalały na pełną ocenę skuteczności Projektu i uzyskania informacji, czy przyczynił się on do rozwoju branży turystycznej.

(dowód: akta kontroli, str. 418-522, 537-538)

W wyjaśnieniu dotyczącym wskaźników rezultatu Projektu Wójt Gminy Lubaczów podał m. in., że: *przed przystąpieniem do realizacji Projektu nie przeprowadzono profesjonalnych badań w zakresie danych określonych we wskaźnikach rezultatu Projektu. Wymóg odniesienia się do wszystkich wskaźników określony został w regulaminie konkursu. Z kolei wartości wskaźników zostały oszacowane w oparciu o liczbę wydarzeń kulturalnych w gminach, kuracjuszy uzdrowisk w Horyńcu-Zdroju, a także o liczbę mieszkańców powiatu, a szczególnie miasta Lubaczowa (każda z czterech tras zaczyna i kończy się w granicach miasta).*

Mimo, iż większość imprez, które miały wpływ na realizację wskaźników były to wydarzenia o zasięgu lokalnym i służyły głównie społeczności lokalnej, Beneficjent stwierdza pozytywne oddziaływanie wskaźników rezultatu na rozwój turystyki. Wszystkie wydarzenia organizowane w wytworzonej infrastrukturze mają charakter otwarty i mogą w nich uczestniczyć mieszkańcy oraz turyści. Poprzez organizację tego typu imprez, Gmina propaguje na tym terenie turystykę kulturową. W zakres pojęcia turystyki kulturowej wpisują się zarówno wyprawy grupowe jak i podróże indywidualne, których uczestnicy często dopiero na miejscu podejmują spontaniczne decyzje o zwiedzeniu określonych obiektów czy udziale w imprezie kulturalnej. Należy podkreślić, że każde wydarzenie to przede wszystkim promocja nie tylko Gminy ale również regionu np. organizacja międzynarodowych konferencji w Pastorówce. Zaznaczyć trzeba, że zaplanowane wskaźniki rezultatu były osiągane w każdym roku w okresie trwałości projektu.

(dowód: akta kontroli, str. 638-641)

1.8.

Urząd niezwłocznie informował Instytucję Zarządzającą (IZ) o zmianach Projektu, w wyniku których zawartych zostało 4 aneksy do umowy o dofinansowanie. Zmiany dotyczyły m. in.:

- harmonogramu realizacji Projektu,
- procedur przetargowych,
- zmiany wartości Projektu.

Zmiany związane były, w większości z zakończeniem postępowań przetargowych i związanym z tym uaktualnieniem wartości Projektu, kosztów kwalifikowalnych, dofinansowania i wkładu własnego.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122, 377-378)

1.9.

Zgodnie z ustaleniami zawartymi w dokumentacji Projektu (umowa o dofinansowanie wraz z załącznikami – wniosek o dofinansowanie) pracownicy Urzędu zobowiązani byli do systematycznego monitorowania przebiegu realizacji Projektu. Funkcję sprawozdania w tym zakresie pełnił wniosek o płatność.

Urząd dokonywał pomiaru w trakcie realizacji Projektu wartości mających wpływ na osiągnięcie wskaźników produktu. Sprawozdania z przebiegu dokonywanych pomiarów

i prowadzonego monitoringu przebiegu rzeczowej i finansowej realizacji Projektu przekazywane były do IZ we wnioskach o płatność składanych, co kwartał.

Z dokumentacji Projektu nie wynikał obowiązek pomiaru w trakcie realizacji Projektu wartości mających wpływ na realizację wskaźników rezultatu. Obowiązek osiągnięcia zakładanych w tym zakresie wskaźników określony został w pierwszym roku po zakończeniu rzeczowej realizacji Projektu, która miała miejsce w 2011 r. Pomiaru takie były prowadzone w 2012 r. (szczegółowy opis zawarto w pkt 1.6 wystąpienia).

(dowód: akta kontroli str. 6-122, 123-137, 383-416)

1.10.

Realizacja Projektu była zgodna z założeniami RPO WP. Był to Projekt sieciowy przyczyniający się do rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, wykazywał oddziaływanie gospodarcze, przyciągał turystów spoza regionu i wpasowywał się w ramy Strategii Rozwoju Turystyki dla województwa podkarpackiego na lata 2007-2013.

Projekt został zrealizowany na terenie dwóch gmin wiejskich, a jego produkty uzyskano w wielu miejscowościach tych gmin, jak wykazano w punkcie 1.1 wystąpienia.

W Projekcie wykazano pozytywny wpływ na rozwój gospodarczy. Powstało 5 nowych miejsc pracy, w tym 3 dla kobiet i 2 dla mężczyzn.

Wyeksponowanie ciekawych walorów przyrodniczych i kulturowych przyczyniło się do zwiększenia ruchu turystycznego oraz wzrostu popularności Podkarpacia (Gminy Lubaczów i Horyniec-Zdrój), jako miejsca wypoczynku i rekreacji przede wszystkim wśród kuracjuszy uzdrowisk w Horyńcu-Zdroju.

Projekt wpisuje się w Strategię Rozwoju Gminy Lubaczów na lata 2007-2015 - cel strategiczny: Rozwój turystyki na terenie Gminy poprzez wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego oraz w cele szczegółowe:

- ochrona i wykorzystanie turystyczne walorów środowiska naturalnego,
- odbudowa i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego,
- budowa i rozwój infrastruktury rekreacyjno-turystycznej,
- rozwój bazy turystycznej na terenie sąsiednich gmin,
- działania wspierające powstawanie i rozwój gospodarstw agroturystycznych,
- promocja turystyki i agroturystyki na terenie gmin.

W uzasadnieniu głównego celu Projektu podano m. in., że jest on spójny z regionalnymi i krajowymi dokumentami o charakterze strategicznym, w tym:

a) Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007 – 2020:

- Cel strategiczny: Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki poprzez rozwijanie przedsiębiorczości, zwiększanie jej innowacyjności oraz podniesienie atrakcyjności - Priorytet 4: Turystyka, jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego województwa,
- Cel strategiczny: Poprawa, jakości środowiska oraz zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych - Priorytet 4: Zachowanie oraz ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- Cel strategiczny: Wspieranie rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochrona wartości przyrodniczo – krajobrazowych - Priorytet 2: Współpraca na rzecz rozwoju turystyki, ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego - Priorytet 3: Zachowanie obszarów cennych krajobrazowo oraz ochrona środowiska przyrodniczego

b) Strategią Rozwoju Kraju na lata 2007 - 2015:

- Priorytet 2: Poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej,
- Priorytet 5: Rozwój obszarów wiejskich

- c) Narodową Strategią Spójności (Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia) na lata 2007 - 2015:
- Cel horyzontalny 5: Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej,
 - Cel horyzontalny 6: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich
- d) Strategią Rozwoju Turystyki dla województwa podkarpackiego na lata 2007-2013
- Obszar priorytetowy: Obszary wiejskie i rolnictwo - Cel strategiczny: Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich sprzyjający powstawaniu rentownych gospodarstw rolnych oraz kreowaniu pozarolniczych źródeł dochodów, Priorytet 2, kierunek 2
- e) Narodową Strategią Spójności na lata 2007 - 2015:
- Cel horyzontalny 5: Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej,
 - Cel horyzontalny 6: Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich.
- (dowód: akta kontroli, str. 6-122, 140-178, 350-361)

1.11.

Celem strategicznym w Strategii Rozwoju Gminy Lubaczów na lata 2007-2015 w zakresie turystyki był rozwój turystyki na terenie gminy poprzez wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego. Celami szczególnymi była ochrona i wykorzystanie turystyczne walorów środowiska naturalnego, odbudowa i modernizacja obiektów dziedzictwa kulturowego, budowa i rozwój infrastruktury rekreacyjno-turystycznej oraz działania wspierające powstawanie i rozwój gospodarstw agroturystycznych.

Celem strategicznym w Strategii Rozwoju Gminy Lubaczów na lata 2016-2022⁴ w zakresie turystyki była wysoka atrakcyjność turystyczna i rekreacyjna gminy, oparta na bogatym dziedzictwie przyrodniczo-kulturowym i szerokiej ofercie spędzania czasu wolnego. Celami operacyjnymi była ochrona przestrzeni dziedzictwa kulturowego, rozwój turystyki, rozwój oferty kulturowej i rekreacyjno-sportowej.

Określone ww. Strategiach cele dotyczące turystyki były spójne ze Strategią Rozwoju Województwa Podkarpackiego 2020⁵ oraz ze Strategią Rozwoju Turystyki Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013⁶.

(dowód: akta kontroli, str. 617-637)

1.12.

Rezultaty Projektu były trwałe, użyteczne i wykorzystywane przez odbiorców. W wyniku realizacji Projektu wyznaczono 4 trasy turystyczne, prowadzące przez Gminy Lubaczów i Horyniec Zdrój. Trasy oraz znajdujące się przy nich obiekty infrastruktury kulturowej i punkty widokowe zostały oznakowane. W celu zapewnienia odpoczynku na trasach urządzono (utwardzono i wyposażono) 5 miejsc przystankowych w miejscowościach: Szczutków, Borowa Góra, Radruż, Wólka Horyniecka i Horyniec – Zdrój. Wzdłuż tras wyremontowano i zmodernizowano obiekty wykorzystywane przez GOK, jako domy kultury i świetlice (w Lisich Jamach, Baszni Dolnej, Krowicy Samej, Radrużu i Horyńcu-Zdroju) oraz obiekty dziedzictwa kulturowego (cerkwiska w Baszni Dolnej, Krowicy Samej, Opace, Pastorówkę w Podlesiu, cmentarz w Krowicy Samej oraz kapliczki przydrożne w miejscowościach: Lisie Jamy – 2, Krowica Sama – 1 i Dąbków – 1). Zagospodarowano teren wokół zalewu w Horyńcu-Zdroju (m. in. wykonano miejsca przystankowe, kładki, ciągi spacerowe

⁴ <http://www.lubaczow.com.pl/fotki/2/25/52/f2effb776f87f1080f127019ba73015d.pdf>

⁵ <http://www.podkarpackie.pl/attachments/article/2634/STRATEGIA-ROZWOJU-WOJEWODZTWA-PODKARPACKIE-2020.pdf>

⁶ www.pot.gov.pl/component/rubberdoc/doc/1021/raw

wokół zalewu, zamontowano ławki) i przebudowano przejścia podziemnego do sanatoriów i dostosowano dla osób niepełnosprawnych.

Uzyskane w wyniku realizacji Projektu inwestycje były wykorzystywane przez mieszkańców i turystów, w tym spoza powiatu lubaczowskiego. Z informacji przedłożonych przez GOK w Lubaczowie i Gminę Horyniec-Zdrój wynika, że z wykorzystaniem obiektów objętych dofinansowaniem organizowane były m. in. rajdy rowerowe, biegi okolicznościowe, wystawy, przedstawienia, pikniki i inne imprezy o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym, jak na przykład miodowa majówka, wyścig psich zaprzęgów, wiosenna giełda organiczno-zielarska itp. Z tras turystycznych korzystali również turyści indywidualni.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122, 350-361, 379-382 461-506, 525-531, 642-654)

1.13.

Zgodnie z założeniami Projektu obiekty kubaturowe (domy kultury, świetlice i Pastorówka) dostępne były dla odbiorców, w tym turystów w określonych godzinach, zaś pozostałe obiekty: trasy rowerowe, cerkwiska, kapliczki, miejsca przystankowe były ogólnie dostępne. Za korzystanie z wytworzonej infrastruktury w okresie trwałości Projektu nie pobierano opłat.

Domy kultury i świetlice dostępne były dla odbiorców najczęściej od poniedziałku do piątku w godzinach od 16⁰⁰ do 20⁰⁰ lub od wtorku do niedzieli w godzinach od 12⁰⁰ do 20⁰⁰. Na tych samych zasadach funkcjonował również punkt informacji turystycznej zlokalizowany w GOK w Lisich Jamach. Organizacjom pozarządowym, na ich działalność statutową świetlice były udostępniane na pisemny wniosek. Pastorówka w Podlesiu dostępna była dla zwiedzających od wtorku do niedzieli w godzinach od 15⁰⁰ do 19⁰⁰. Istniała również możliwość zwiedzenia obiektu w innym czasie po telefonicznym kontakcie z pracownikiem odpowiedzialnym za obiekt.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122, 642-656)

1.14.

Jednym z celów szczególnych RPO WP był wzrost udziału turystyki w gospodarce regionu oraz ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój instytucji kultury. Wspierane miały być działania zwłaszcza w zakresie rozwijania infrastruktury turystycznej, które miały znacznie podnieść jakość usług i zwiększyć różnorodność oferty turystycznej regionu.

Zrealizowany przez Urząd Projekt miał wpływ na osiągnięcie celów RPO WP w zakresie rozwoju turystyki. Celami szczegółowymi Projektu było m. in. wytyczenie i oznakowanie rowerowych i pieszych tras turystycznych, ochrona miejsc cennych przyrodniczo przed nieskoordynowanym ruchem turystycznym oraz poprawa stanu infrastruktury kultury oraz rewitalizacja i renowacja zabytkowych obiektów.

W wyniku realizacji Projektu rozwinięta została infrastruktura turystyczna poprzez wyznaczenie nowych tras turystycznych. Poddając renowacji kapliczki przydrożne, cerkwiska w Baszni Dolnej, Krowicy Samej, Opace, Pastorówkę w Podlesiu i cmentarz w Krowicy Samej zapewniono ochronę dziedzictwa kulturowego. Poddając remontom domy kultury i świetlice zapewniono rozwój instytucji kultury.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122, 379-382)

W wyjaśnieniu dotyczącym wpływu Projektu na osiągnięcie celów RPO WP w zakresie rozwoju turystyki Wójt Gminy Lubaczów podał m. in., że *założone cele Projektu były spójne z celami RPO WP. Zaplanowane działania miały na celu poprawę stanu obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Lubaczów oraz wykorzystanie ich na potrzeby rozwoju bazy turystycznej i kulturalnej. Wyeksponowanie ciekawych walorów przyrodniczych i kulturowych przyczyniło się*

do zwiększenia ruchu turystycznego oraz wzrostu popularności Gminy Lubaczów i Horyniec – Zdrój, a tym samym Podkarpacia, jako miejsca wypoczynku i rekreacji wśród turystów lokalnych i spoza regionu (np. kuracjusze uzdrowisk w Horyńcu-Zdroju, potomkowie kolonistów niemieckich). Wzrost atrakcyjności turystycznej na terenie obu gmin pozwolił na zwiększenie udziału turystyki w gospodarce regionu. Wymiernym efektem ożywienia gospodarczego jest zwiększenie bazy noclegowej w gminie i w sąsiednich gminach, powstanie nowych gospodarstw agroturystycznych, rozszerzenie oferty gospodarstwa agroturystycznego położonego w Załużu (Gmina Lubaczów). Powstały również inne nowe podmioty gospodarcze (produkcja lokalnych ekologicznych wyrobów – sery, wędliny, pieczywo). Stworzono kolejne produkty turystyczne na terenie gminy i gmin ościennych: trasy turystyczne w Gminie Cieszanów, Kresowa Osada w Baszni Dolnej, Dębowy Dwór w Rudzie Różanieckiej.

(dowód: akta kontroli, str. 350-361)

1.15.

W okresie realizacji, jak również korzystania z efektów Projektu nie wystąpiły problemy lub trudności wpływające na możliwość wykorzystania ich dla potrzeb turystyki. Nie było również okresowych niedostępności produktów Projektu dla turystów.

(dowód: akta kontroli, str. 350-361)

1.16.

Zgodnie z § 15 pkt 18 umowy o dofinansowanie Urząd, jako Beneficjent Projektu zobowiązał się do niedokonywania znaczącej modyfikacji Projektu w rozumieniu art. 57 rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 r. *ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1260/1999⁷* oraz corocznego składania „Oświadczenia w sprawie zachowania trwałości projektu, generowania dochodu i kwalifikowalności podatku VAT”. Oświadczenia składane mają być przez Beneficjenta do 15 stycznia każdego roku. Pierwsze oświadczenie należało złożyć do 15 stycznia roku następnego po roku, w którym zakończono realizację Projektu.

Zgodnie z założeniami wniosku o dofinansowanie placówki kulturalne w Lisich Jamach, Baszni Dolnej, Krowicy Samej Beneficjent zobowiązał się do przekazania GOK w Lubaczowie, zaś wyremontowaną Szkołę w Radrużu - GOK w Horyńcu-Zdroju. Infrastruktura turystyczna, tj. trasy rowerowe, cerkwiska w Baszni Dolnej, Opace, Krowicy Samej, cmentarz w Krowicy Samej, Pastorówka w Podlesiu pozostaną własnością Gminy Lubaczów. Natomiast trasy rowerowe na terenie Gminy Horyniec Zdrój, przejście podziemne dla pieszych i zagospodarowany zalew pozostaną własnością Gminy Horyniec Zdrój. Bieżące koszty utrzymania przedmiotowej infrastruktury będą zabezpieczone w budżetach odpowiednio Gmin i GOK.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122)

Urząd zapewnił trwałość Projektu w okresie 5 lat od zakończenia jego realizacji, tj. do dnia 29 grudnia 2016 r. W obowiązującym okresie utrzymania trwałości nie zmieniał się właściciel wytworzonej infrastruktury turystycznej, kulturowej i kulturalnej. Obiekty nie zostały poddane zasadniczym zmianom mającym wpływ m. in. na charakter przedsięwzięcia i warunki realizacji, a także zmianom powodującym uzyskiwanie nieuzasadnionych korzyści.

⁷ Dz. Urz. UE L210 z 31 lipca 2006 r. str. 25 ze zm.

Urząd w wymaganych terminach składał do IZ oświadczenia w sprawie zachowania trwałości projektu, generowania dochodu i kwalifikowalności podatku VAT.

(dowód: akta kontroli, str. 350-361, 542-553, 418-456, 642-654)

1.17., 1.18.

W dokumentacji Projektu nie było zapisów dotyczących utrzymania inwestycji zrealizowanych w ramach Projektu po zakończeniu okresu jego trwałości. Zgodnie z RPO WP⁸ zapisy w tym zakresie nie były wymagane.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122)

Obowiązek utrzymania trwałości Projektu, zgodnie z art. 57 rozporządzenia Rady nr 1083/2006 upłynął z dniem 29 grudnia 2016 r. Po upływie tego okresu założenia Projektu nie zostały zmodyfikowane. W budżetach Gmin Lubaczów i Horyniec-Zdrój zapewniono środki na utrzymywanie inwestycji uzyskanych w ramach jego realizacji.

W wyjaśnieniu dotyczącym utrzymania w należytym stanie inwestycji uzyskanych w wyniku realizacji Projektu oraz problemów z tym związanych Wójt Gminy Lubaczów podał, że dotychczas nie wystąpiły znaczące problemy z utrzymaniem w należytym stanie inwestycji. Systematycznie ponoszone są koszty związane z bieżącym funkcjonowaniem przedmiotowej infrastruktury. Środki na ten cel rokrocznie zabezpieczane są w budżetach gmin i gminnych ośrodków kultury – w zależności od tego, której z instytucji podlegają. W przypadku placówek kulturalnych Gminy Lubaczów, tj. domów kultury w Lisich Jamach, Baszni Dolnej, Krowicy Samej - zostały one przekazane w nieodpłatne użytkowanie GOK w Lubaczowie. Wyremontowana dawna szkoła w Radrużu oraz Świetlica w Horyńcu-Zdroju przekazana została w użytkowanie GOK w Horyńcu-Zdroju. Trasy rowerowe, cerkwiska w Baszni Dolnej, Opace, Krowicy Samej, cmentarze w Krowicy Samej, Pastorówka w Podlesiu pozostały w użytkowaniu Urzędu Gminy Lubaczów. Trasy rowerowe na terenie gminy Horyniec-Zdrój, podziemne przejście dla pieszych i zagospodarowany zalew jest własnością Gminy Horyniec-Zdrój.

W wyniku oględzin przeprowadzonych w dniach 13 i 14 lutego 2017 r. stwierdzono, że wytworzona w wyniku realizacji Projektu infrastruktura była wykorzystywana przez odbiorców i w większości utrzymywano ją w należytym stanie technicznym.

W niezadowolającym stanie było: oznakowanie tras, przejście podziemne w Horyńcu-Zdroju i cerkwiska w Krowicy Samej i w Baszni Dolnej⁹.

(dowód: akta kontroli, str. 350-361, 362-364, 525-531, 616, 642-654)

1.19.

Zrealizowany Projekt był jednoetapowy, a w związku z tym nie przewidziano jego kontynuacji.

(dowód: akta kontroli, str. 6-122, 350-361)

1.20.

Głównymi działaniami Urzędu mającymi zapewnić promocję Projektu były zadania określone w umowie o dofinansowanie, na bazie których prowadzono i rozbudowywano dalszą promocję. W ramach tych działań, oprócz umieszczenia tablic informacyjnych w obszarze obiektów objętych Projektem, wykonano następujące przedsięwzięcia promocyjne:

⁸ <http://www.wrota.podkarpackie.pl/pl/rpo>

⁹ Szczegółowy opis w części wystąpienia *Ustalone nieprawidłowości*

- zamieszczono na stronach internetowych gmin (partnerów Projektu) oraz w prasie lokalnej informacji o przyznaniu grantu z UE, w tym m. in. informacje dla turystów o oferowanych atrakcjach.
- wydano folder informacyjny z mapą i przewodnikiem w formie broszur i plików mp3, dostępnych u wszystkich partnerów Projektu. Pliki te to interaktywny przewodnik po trasie z załączonymi na nim opisami ciekawych, wartych zwiedzenia miejsc.
- utworzono stronę internetową z prezentacją wyznaczonych tras¹⁰, na której przedstawiany jest ich aktualny wirtualny przebieg, walory przyrodnicze i kulturowe na wyznaczonych trasach. Strona została podlinkowana na stronach internetowych partnerów Projektu.
- utworzono Centrum Informacji Turystycznej.

Z przedstawianych przez GOK w Lubaczowie informacji o organizowanych imprezach i liczbie osób biorących w nich udział z wyodrębnieniem turystów wynika, że zainteresowanie Projektem zwiększa się, co świadczy o osiągnięciu zakładanych celów promocyjnych.

Z wyjaśnień złożonych przez Wójta wynika, że oprócz ww. działań skupiano się głównie na promocji wydarzeń, które odbywały się dzięki efektom Projektu. Założeniem było wypromowanie przedsięwzięcia, dzięki któremu na teren gminy przyjadą turyści i będą mogli korzystać ze ścieżek rowerowych, zobaczyć zachowane cerkwiska i kapliczki, spędzić czas w Centrum Edukacyjno-Kulturalnym Pastorówka, czy gminnych ośrodkach kultury.

Efekty Projektu prezentowane były na wymienionej stronie internetowej przedstawiającej wyznaczone trasy i znajdujące się na ich przebiegu atrakcje turystyczne. Na stronie w zakładce Informator umieszczono informacje turystyczną zawierającą dane (adresy, numery telefonów i maile) gospodarstw agroturystycznych, restauracji, miejsc noclegowych, punktów informacji turystycznej oraz sanatoriów. Strona była aktualizowana.

Projekt oprócz partnerskich gmin, promowała także Lokalna Grupa Działania (LGD) „Rozwój Ziemi Lubaczowskiej”, która na swej stronie¹¹ zamieściła bezpośredni link do strony internetowej Projektu. Foldery wytworzone w ramach Projektu udostępniane były także w siedzibie LGD oraz w siedzibie Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej w Rzeszowie.

Urząd wykorzystywał możliwość współpracy z punktami informacji turystycznej. Obowiązek takiej współpracy nie wynikał z umowy o dofinansowanie Projektu. Współpraca polegała głównie na udostępnianiu turystom niezbędnych informacji i materiałów (broszur, ulotek) promujących produkty Projektu i imprezy organizowane z ich wykorzystaniem. Kluczowym dla promocji Projektu był punkt informacji turystycznej w Lisich Jamach utworzony w ramach Projektu.

Przy promocji posługiwano się głównie reklamą prasową¹², radiową i na portalach internetowych. W ten sposób promowano wydarzenia, które organizowane były z wykorzystaniem efektów Projektu - rajdy rowerowe, konferencje i spotkania. Trasy turystyczne reklamowano również w magazynach turystycznych np.: w Magicznym Roztoczu 2015, folderach gminnych np. Kresowa Kraina, a także na portalach internetowych¹³.

¹⁰ www.trasy.lubaczow.com.pl

¹¹ <http://www.lgd-rzl.pl/>

¹² Życie Podkarpackie

¹³ elubaczow.com, http://roztocze24.info/wycieczki/szlaki/roztocze_szlaki_rowerowe/, <http://turystyka.wrotapodkarpackie.pl/index.php/57-aktualnosci-promowane/1234-alaska-daleko-podkarpackie-tuz-tuz>, <http://www.turystykawgminie.pl/lubaczowgmina>, http://questing.pl/map_point/w-kresowej-krainie

1.21

Gmina Lubaczów i partner Projektu Gmina Horyniec Zdrój nie prowadziły działalności w zakresie obsługi ruchu turystycznego i nie osiągały dochodów z wytworzonej w wyniku realizacji Projektu infrastruktury.

W wyjaśnieniu dotyczącym wpływu zrealizowanego Projektu na rozwój ruchu turystycznego oraz ewentualnych zmian, jakie można wprowadzić w celu rozwoju usług turystycznych zarówno na etapie wyboru wniosków do dofinansowania jak i realizacji projektów Wójt gminy Lubaczów podał m. in., że: *uporządkowanie i ukierunkowanie ruchu rowerowego, a także wyeksponowanie ciekawych walorów przyrodniczych i kulturowych przyczyniło się do zwiększenia ruchu turystycznego oraz wzrostu popularności Gminy Lubaczów i Horyniec-Zdrój, a tym samym Podkarpacia jako miejsca wypoczynku i rekreacji wśród turystów lokalnych i spoza regionu. Wzrost atrakcyjności turystycznej na terenie obu gmin pozwolił na zwiększenie udziału turystyki w gospodarce regionu. Wymiernym efektem ożywienia gospodarczego jest zwiększenie bazy noclegowej w Gminie i w sąsiednich gminach, powstanie nowych gospodarstw agroturystycznych, rozszerzenie oferty gospodarstwa agroturystycznego położonego w Załużu (Gmina Lubaczów). Powstały również inne nowe podmioty gospodarcze (produkcja lokalnych ekologicznych wyrobów – sery, wędliny, pieczywo). Stworzono kolejne produkty turystyczne na terenie gminy i gmin ościennych: trasy turystyczne w Gminie Cieszanów, Kresowa Osada w Baszni Dolnej, Dębowy Dwór w Rudzie Różanieckiej.*

W zakresie zmian jakie można wprowadzić w celu rozwoju turystyki na etapie wyboru wniosków do dofinansowania jak i realizacji projektów Wójt podał, że: *w celu rozwoju usług turystycznych należałoby na etapie składania wniosku uprościć procedurę wyboru wniosku, dostosować kryteria wyboru do specyfiki turystyki, doprecyzować możliwy zakres do realizacji projektu, zwiększyć alokację na konkurs i wysokość dofinansowania. Gmina nie widzi potrzeby wprowadzania zmian na etapie realizacji projektów.*

(dowód: akta kontroli, str. 350-361)

Po zakończeniu realizacji Projektu na terenie Gminy Lubaczów powstało 3 nowe gospodarstwa agroturystyczne oferujące 17 miejsc noclegowych. Powstały również 3 nowe zakłady i jeden rozszerzył swoją działalność w zakresie wyrobu tradycyjnej żywności - przetwórstwa mięsa, mleka i wypieku pieczywa.

Z danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS) wynika, że po zakończeniu realizacji Projektu, tj. w latach 2012-2016 w powiecie lubaczowskim zwiększała się liczba obiektów noclegowych i miejsc noclegowych. Według stanu na dzień 31 lipca 2012 r. w powiecie lubaczowskim było 15 obiektów noclegowych w 2013 r. – 19, w 2014 r. – 22, w 2015 r. – 23 i w 2016 r. – 22. W 2012 r. miejsc noclegowych było 818, w 2013 r. – 909, w 2014 r. – 1055, w 2015 r. – 1333 i w 2016 r. – 1266.

Liczba obiektów noclegowych i miejsc noclegowych zwiększała się również w Gminie Lubaczów. Według stanu na dzień 31 lipca 2012 r. w Gminie Lubaczów był 1 obiekt noclegowy w 2013 r. – 3, w 2014 r. – 4, w 2015 r. i w 2016 r. – 5. W 2012 r. miejsc noclegowych było 40, w 2013 r. – 62, w 2014 r. – 102, w 2015 r. i 2016 r. – 127.

(dowód: akta kontroli, str. 554-561)

Z informacji przekazanych przez urzędy gmin sąsiednich¹⁴ objętych oddziaływaniem Projektu i jego skutkami wynika, że wpłynął on pozytywnie na rozwój ruchu

¹⁴ Urzędy Miasta i Gminy Oleszyce, Ciesznów, Horyniec Zdrój, Urzędy Gminy Wielkie Oczy i Urząd Miasta Lubaczowa.

turystycznego, w tym zwiększenie liczby odwiedzających turystów. Zrealizowany Projekt miał rzeczywisty wpływ na spójną ofertę turystyczną regionu. Szczególnie dobrze realizację Projektu ocenia Samorząd Miasta i Gminy Horyniec Zdrój podając m. in., że o pozytywnym wpływie Projektu na rozwój ruchu turystycznego świadczy zwiększająca się liczba udzielonych noclegów w mieście - liczona na podstawie wpływów z opłat klimatycznych, która w 2013 r. wynosiła 176.516, w 2014 r. – 176.607 i w 2015 r. – 178.964. W związku z tym, że Projekt wpisuje się w ofertę turystyczną regionu, a obiekty znajdujące się na wyznaczonych trasach są wpisane do rejestru zabytków, a nawet na listę światowego dziedzictwa UNESCO (cerkiew w Radrużu) turyści odwiedzający ten teren nie pochodzą tylko z regionu, ale z całego kraju i z zagranicy.

W zakresie wpływu zrealizowanego Projektu na ożywienie gospodarcze i wzrost liczby miejsc pracy informacji udzielił jedynie Urząd Miasta i Gminy Cieszanów podając, iż: *można zauważyć, że inwestycje w zakresie turystyki na terenie Gminy Cieszanów i gmin sąsiednich doprowadziły do stworzenia nowych firm, tj. dodatkowych sklepów, zwiększenia bazy noclegowej i gastronomicznej.* Pozostałe samorządy nie udzieliły informacji w tym zakresie.

(dowód: akta kontroli, str. 525-531)

W informacji przekazanej do Urzędu Nadleśniczy Nadleśnictwa Lubaczów podał, że Nadleśnictwo na bieżąco monitoruje fragmenty szlaków turystycznych wyznaczonych na terenach leśnych. Na wszystkich odcinkach tras odnotowano duży wzrost ruchu turystycznego, zwłaszcza turystyki rowerowej i pieszej (nordic walking). Trasy przebiegające w okolicach Lubaczowa wykorzystywane są również przez biegaczy.

(dowód: akta kontroli, str. 417)

1.22.

Z wyjaśnień złożonych przez Wójta Gminy Lubaczów wynika, że zrealizowany Projekt stał się impulsem do kolejnych przedsięwzięć w zakresie rozwoju turystyki. Przykładem tu może być realizacja projektu pn. „Utworzenie Kresowej Osady oraz nadanie nowych funkcji turystycznych i edukacyjnych szansą dla obszaru przemysłowego i popegeerowskiego Gminy Lubaczów” w ramach działania 7.2. „Rewitalizacja obszarów zdegradowanych”, RPO WP. Kresowa Osada w Baszni Dolnej to wioska tematyczna, w której odtworzono kresowy dwór ziemiański z początku XX w. i warsztaty rzemieślnicze: kowalski, garncarski, stolarski i szklarski. Nawiązują one do tradycji XVIII w., kiedy to wyroby z pobliskiej Huty Kryształowej zdobiły stoły królów i możnowładców w Rzeczypospolitej i poza jej granicami. Atrakcją dla turystów jest także kresowa zagroda włościańska z domem i budynkami gospodarczymi oraz multimedialne „muzeum”, które przenosi zwiedzających do epoki króla Jana III Sobieskiego i okresu świetności Huty Kryształowej. Kresowa Osada to także miejsce, gdzie turysta może rozsmakować się w potrawach kresowych i tradycyjnych wyrobach regionalnych, skorzystać z noclegu i wypożyczalni sprzętu rekreacyjnego (rowery, kajaki, kije do nordic walkingu). Kolejnym przykładem są projekty pn. „Promocja potencjału turystycznego Gminy Lubaczów poprzez wydanie folderu oraz zakup rowerów i kijków do nordic walkingu” i „Modernizacja przestrzeni publicznej centrum wsi Opaka - etap I - budowa zbiornika wodnego wraz z zagospodarowaniem jego otoczenia” zrealizowane w ramach PROW, których celem było wzmocnienie potencjału turystycznego i gospodarczego na terenie gminy.

W wyjaśnieniu dotyczącym podjętych, po zakończeniu realizacji Projektu, działań mających na celu poszerzenie lub doskonalenie usług wytworzonych w ramach dofinansowania Wójt podał m. in., iż: po zakończeniu realizacji Projektu samorząd podejmował kolejne działania rozbudowujące ofertę turystyczną Gminy w oparciu lub komplementarnie do analizowanego Projektu. W 2013 r. zakończyła się budowa

Kresowej Osady. Dla tego obiektu trasy rowerowo-pieszne są szczególnym uzupełnieniem, ponieważ dzięki dofinansowaniu z PROW (małe projekty) na jej wyposażeniu znalazły się kijki do nordic walking oraz rowery.

W zmodernizowanych budynkach, służących jako domy kultury, ciągle poszerzana jest oferta dla mieszkańców i turystów. Mogą oni wziąć udział w zajęciach plastycznych, fitness, spotkaniach i zabawach integracyjnych. W domach kultury spotykają się członkinie Kół Gospodyń Wiejskich oraz członkowie Klubów Seniora. Centrum Kulturalno-Edukacyjne Pastorówka jest także miejscem spotkań i wizyt wielu gości z Polski i za granicą. W 2016 r. odbyło się tam kolejne spotkanie z cyklu współpracy polsko-niemieckiej, w 160 rocznicę wybudowania domu modlitwy, w którym wzięły udział osoby reprezentujące dawnych osadników niemieckich w miejscowości Podlesie (dawne Reichau). W 2016 r. w Pastorówce odbyło się także spotkanie „Mogile pradiada ocal od zapomnienia”.

Po zakończeniu realizacji Projektu Gmina Lubaczów przystąpiła do utworzonego przez osiem jednostek samorządu terytorialnego – gminy: Horyniec Zdrój, Lubaczów, Stary Dzików, Wielkie Oczy, miasto Lubaczów oraz miasta i gminy: Cieszanów, Narol i Oleszyce – Związku Międzygminnego Ziemia Lubaczowska. Głównym zadaniem Związku jest podejmowanie działań na rzecz rozwoju gospodarki, w tym turystyki poprzez współpracę w celu przygotowywania i promocji wspólnej oferty inwestycyjnej, tworzenie wspólnych produktów turystycznych, budowę wspólnej marki i promocję regionu oraz pozyskiwanie środków krajowych i zagranicznych na realizację wspólnych przedsięwzięć, m. in. w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej.

Gmina, jako członek Związku Międzygminnego Ziemia Lubaczowska, ubiega się również o dofinansowanie projektu w ramach Programu Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020, którego zasadniczym celem dla gminy jest poszerzenie oferty turystycznej i wzmocnienie potencjału już funkcjonujących obiektów turystycznych. Projekt obejmuje inwentaryzację potencjału przyrodniczego w celu wytyczenia tras, zindeksowania atrakcji przyrodniczych, kulturowych oraz cyklicznych, wzbogacenie tradycyjnych ścieżek rowerowych o funkcje edukacyjnych ścieżek przyrodniczych oraz budowę niezbędnej infrastruktury towarzyszącej ścieżkom rowerowym.

Kolejnym planowanym przedsięwzięciem Gminy jest projekt obejmujący zagospodarowanie otoczenia Kresowej Osady. W jej bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się zabytkowe dworce kolejowe w Baszni Dolnej z końca XIX w. oraz wieża ciśnień. Stanowią one część infrastruktury towarzyszącej linii kolejowej nr 101 Munina–Hrebenne, kiedyś Jarosław – Sokal. Przewiduje się renowację ww. dworców kolejowych oraz wieży ciśnień, mającą na celu przywrócenie dawnego ich wyglądu – tak, aby te obiekty mogły jak najlepiej służyć mieszkańcom i turystom pragnącym odwiedzić Gminę Lubaczów. W przedmiotowych budynkach projektuje się także muzeum kolejnictwa (dworzec w Baszni), schronisko turystyczne dla młodzieży oraz obserwatorium astronomiczne (wieża ciśnień w Tymcach). W otoczeniu natomiast planowane jest uruchomienie, na odcinku zabytkowej linii, przewozów drezynowych, a docelowo pasażerskich (turystycznych) składem kolejowym retro na trasie Lubaczów – Horyniec-Zdrój. Kolejnym przedsięwzięciem uwzględnionym w planowanej koncepcji jest rewitalizacja dawnej, wybudowanej w 1897 r. strzelnicy w Młodowie.

(dowód: akta kontroli, str. 350-361, 570-577, 562)

1.23.

IZ i inne podmioty zewnętrzne nie kontrolowały realizacji Projektu.

1.24.

Do Urzędu nie wpływały również skargi i wnioski dotyczące funkcjonowania obiektów wykonanych w ramach Projektu.

(dowód: akta kontroli, str. 350-361, 616)

Ustalono
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W wyniku kontroli stwierdzono bariery infrastrukturalne w postaci braku odpowiedniej informacji turystycznej w otoczeniu części obiektów objętych Projektem. Przy świetlicy w budynku byłej szkoły w Radrużu i świetlicy przy stadionie w Horyńcu-Zdroju brak było informacji o możliwości i zasadach korzystania z obiektów przez odbiorców. Ponadto nie było informacji o możliwości i zasadach korzystania z pola biwakowego, które zgodnie z Projektem zostało urządzone przy budynku szkoły w Radrużu.

W ocenie NIK brak pełnej informacji turystycznej wpływa negatywnie na spójność oferty turystycznej i nie sprzyja rozwojowi turystyki.

(dowód: akta kontroli, str. 642-654)

W wyjaśnieniu Wójt podał m. in., że *informacje o możliwości i zasadach korzystania z ww. obiektów zostaną do końca marca br. umieszczone w widocznym miejscu na budynkach lub w ich otoczeniu. Świetlica w Horyńcu-Zdroju była ogólnie dostępna dla dzieci i młodzieży od poniedziałku do piątku w godzinach od 16⁰⁰ do 20⁰⁰. Świetlica w Radrużu jest siedzibą Koła Gospodyń Wiejskich, jednocześnie budynek jest dostępny dla grup zwiedzających zabytkową cerkiew wpisaną na listę zabytków dziedzictwa międzynarodowego UNESCO. Informacje na temat możliwości udostępniania świetlic były przekazywane mieszkańcom podczas zebrania wiejskich oraz radnym i sołtysom na posiedzeniu Rady Gminy. Pole biwakowe przy Świetlicy w Radrużu było udostępniane po uprzednim uzyskaniu zgody Urzędu Gminy w Horyńcu-Zdroju. Numer telefonu do Urzędu udostępniało Koło Gospodyń Wiejskich lub Sołtys.*

(dowód: akta kontroli, str. 655-657)

2. Po zakończeniu trwałości Projektu nie zapewniono utrzymania w należytym stanie technicznym wszystkich obiektów objętych dofinansowaniem. Kontrola wykazała niezadowolający stan zachowania części obiektów objętych Projektem, w tym:

- trasy turystyczne – braki w oznakowaniu tabliczkami R-1 (ok. 13 szt.); drogowskazami E-9 (4 szt.) oraz tablicami informacyjnymi (1 szt.);
- przejście podziemne w Horyńcu-Zdroju – pomalowane sprejem ściany i winda;
- cerkwisko Krowica Sama – nieczytelna tablica informacyjna dla turystów, ławka zamontowana na obiekcie połamana oraz uszkodzone elementy ogrodzenia;
- cerkwisko Basznia Dolna – tablica informacyjna dla turystów złamana.

W ocenie Najwyższej Izby Kontroli stwierdzony stan wytworzonej infrastruktury świadczy o małej dbałości o jej stan i braku bieżących konserwacji, co prowadzi do jej degradacji i może uczynić ją nieprzydatną dla ruchu turystycznego.

(dowód: akta kontroli, str. 642-654)

W wyjaśnieniu Wójt podał m. in., że *braki w oznakowaniu tras związane są wandalizmem i remontem dróg przez Nadleśnictwo Lubaczów, w trakcie którego słupki ze znakami zostały usunięte. Brakujące znaki zostaną zmontowane przed rozpoczęciem sezonu. Prace remontowe i porządkowe przejścia podziemnego w Horyńcu-Zdroju wykonywane są dwa razy w roku (przed rozpoczęciem sezonu turystycznego i po jego zakończeniu). Z uwagi na to, że ściany zostały pomalowane sprejem w okresie zimowym, bezzasadne było odnawianie ich przy temperaturach ujemnych. Ściany zostaną odnowione z chwilą pojawienia się korzystnych warunków atmosferycznych. Uszkodzenia stwierdzone na terenie cerkwisk związane są z działaniem warunków atmosferycznych i wandalizmem. Zostaną one usunięte w okresie wiosennym.*

Uwagi dotyczące
badanej działalności

1. Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że zrealizowany Projekt jedynie w części dotyczącej wyznaczenia tras turystycznych oraz wykonania prac remontowych i konserwatorskich położonych przy nich obiektów zabytkowych miał wpływ na spójną ofertę turystyczną województwa podkarpackiego, a w pozostałej części miał charakter lokalny i służył jedynie zaspokojeniu potrzeb mieszkańców i przyczynił się do poprawy ogólnej atrakcyjności miejscowości.

2. W ocenie Najwyższej Izby Kontroli założone i osiągnięte wskaźniki rezultatu nie pozwalają na dokładną ocenę osiągnięcia celu głównego Projektu w zakresie rozwoju turystyki, gdyż jak wykazała kontrola większość imprez na podstawie, których były one ustalane miała zasięg lokalny i służyła jedynie mieszkańcom.

3. Stwierdzono, że godziny otwarcie domów kultury i świetlic oraz punktu informacji turystycznej nie były dostosowane do potrzeb turystów. Obiekty te czynne były w godzinach popołudniowych, przez co dostępne były głównie dla społeczności lokalnej. Modyfikacja czasu ich otwarcia zwiększyłaby dostępność dla turystów.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli stwierdza, że Gmina zrealizowała Projekt, który wpływał na osiągnięcie celu głównego programu RPO WP. Pomimo tego, że w większej swej części Projekt ten służył głównie społeczności lokalnej, to w połączeniu z realizacją z innymi – spójnymi z nim – projektami, pozytywnie oddziaływał na rozwój turystyki i wzrost gospodarczy.

Współpraca i komunikacja w dziedzinie turystyki, w związku z jej wsparciem środkami UE.

Opis stanu
faktycznego

2.1.

W wyjaśnieniu dotyczącym utrzymywania Projektu po upływie jego okresu trwałości, wykonywania zadań w dziedzinie turystyki oraz zachęcania potencjalnych turystów do korzystania z efektów Projektu Wójt Gminy Lubaczów podał m. in., że: *Gmina Lubaczów wdrażając Projekt kierowała go do mieszkańców i turystów. Po upływie okresu trwałości wciąż będą realizowane główne cele przypisane poszczególnym elementom Projektu. Do tej pory Gmina aktywnie działała na polu promocji i upowszechniania informacji o efektach Projektu. Do publicznej wiadomości były podawane godziny otwarcia zmodernizowanych świetlic. Samorząd chętnie sam organizował lub był partnerem podczas organizacji wydarzeń sportowych promujących szlaki rowerowe oraz atrakcje kulturowe. Wśród nich znalazły się m. in.:*

- *Rajd „Szlakiem leśnych barci” (2012 r.),*
- *I Międzynarodowy Maraton Lubaczów – Jaworów (2012 r.),*
- *Rajd rowerowy "Odjazdowy Bibliotekarz 2012" - kontynuowany każdego roku,*
- *„Rajd Rowerowy za królem Janem i królową Marysią” (2013 r.),*
- *Rajd rowerowy „trasą pięciu sosen” (2013 r., 2014 r., 2015 r.),*
- *Rajd rowerowy z okazji X-lecia przystąpienia do Unii Europejskiej (2014 r.),*
- *„Kwietny Bieg” (2014 r., 2015 r., 2016 r.),*
- *wyścigi psich zaprzęgów „Alaska daleko Podkarpackie tuż, tuż...” (2015 r., 2016 r.),*
- *Integracyjny Rajd Rowerowy po trasach Gminy Lubaczów (2016 r.),*
- *Lubaczowski Półmaraton (2014, 2015, 2016).*

W tym czasie odbyło się także wiele innych wydarzeń z wykorzystaniem efektów Projektów, w których wzięli udział mieszkańcy i turyści m. in.:

- Miodowa Majówka w Krowicy Samej (2012 r.),
- Noc Świętojańska w Baszni Dolnej (2013 r., 2014 r., 2015 r., 2016 r.),
- Konferencja „Rozwój lokalny w świetle regionalnym” w Baszni dolnej (2013 r.),
- Przedstawienie pt. „Czerwony Kapturek” w Krowicy Samej (2014 r.),
- Prelekcje na temat kolonizacji józefińskiej w Centrum Edukacyjno-Kulturalnym „Pastorówka” (2014 r.),
- Majowa Strefa Wrażeń (2015 r.),
- Spotkania Noworoczne w Domach Kultury.

Na placu cerkwisk objętych Projektem regularnie odbywają się żywe lekcje historii organizowane przez szkoły i biblioteki.

Wydarzenia były promowane na stronie Gminy Lubaczów, w lokalnej prasie samorządowej, na stronach serwisów lokalnych, w prasie regionalnej i radiu.

(dowód: akta kontroli, str. 350-361)

2.2.

W wyjaśnieniu Wójt Gminy Lubaczów podał, że na etapie wyboru Projektu oraz w trakcie jego realizacji Gmina współpracowała z Gminą Horyniec-Zdrój (partnerem Projektu) w zakresie koncepcji Projektu, wyboru jego elementów oraz finansowania. Dodatkowo w zakresie przebiegu wyznaczanych tras współpracowano z Nadleśnictwem Lubaczów, Powiatowym Zarządem Dróg w Lubaczowie i Podkarpackim Zarządem Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie.

Gmina nie otrzymywała propozycji współpracy od innych podmiotów, w tym realizujących zadania w zakresie turystyki. Zrealizowany Projekt był inicjatywą samorządu Gminy Lubaczów.

W Projekcie wiodącym zakresem inwestycji pod względem finansowym i rzeczowym były obiekty kulturalne, zabytkowe i rekreacyjne, natomiast wytyczone trasy turystyczne stanowiły nieznaczny procent wartości całego Projektu (około 20%). Stąd też Gminy realizując zadania własne nie miały potrzeby, aby współpracować z podmiotami realizującymi zadania w zakresie turystyki. Także na etapie wyboru i realizacji Projektu nie była wymagana taka współpraca przez IZ RPO WP. Na etapie wyboru projektu oraz w trakcie jego realizacji Gmina współpracowała jedynie z podmiotami publicznymi w zakresie uzyskania niezbędnych ustaleń i pozwoleń do realizacji projektu. Po realizacji projektu Gmina przystąpiła w 2014 r. do Podkarpackiej Regionalnej Organizacji Turystycznej w Rzeszowie, w celu wzmocnienia wizerunku jako miejsca atrakcyjnego turystycznie, odkrywania i rozwoju nowych produktów turystycznych.

W opinii Urzędu, za przykładem wspólnych działań projektowych oraz w oparciu o rozwój turystyki na bazie Kresowej Osady, gminy powiatu lubaczowskiego dostrzegły potrzebę wspólnych działań na rzecz rozwoju powiatu, głównie rozwoju turystyki. W tym celu powołano w 2016 r. Związek Międzygminny Ziemia Lubaczowska. Jest to związek ośmiu gmin powiatu posiadających bogate doświadczenie w realizacji projektów unijnych. Związek przygotował i złożył koncepcję projektu pt. „Turystyka rowerowa sposobem na zrównoważony rozwój pogranicza polsko-ukraińskiego z wykorzystaniem lokalnych zasobów przyrodniczych”. Zakres przedmiotowy projektu zakłada wykorzystanie zrównoważonego sposobu promocji i wykorzystania lokalnych zasobów naturalnych w postaci przyjaznej środowisku turystyki rowerowej. Trasy rowerowe prowadzące ruch turystyczny przez najatrakcyjniejsze obszary Roztocza Polska-Ukraina będą niejako przedłużeniem funkcjonującego wschodniego szlaku turystycznego Green Velo w kierunku Ukrainy i tras turystycznych Gmin Lubaczów i Horyniec-Zdrój. Daje to gwarancję powstania transgranicznej atrakcji turystycznej funkcjonującej na długo

po zakończeniu projektu – atrakcji stanowiącej fundament dalszej współpracy związanej z jej rozwojem. Zakres rzeczowy obejmuje budowę niezbędnej infrastruktury towarzyszącej ścieżkom rowerowym.

Wspólne działania gmin na rzecz rozwoju atrakcji turystycznych przyczynią się do stworzenia sieci innowacyjnych rowerowych ścieżek przyrodniczych przynoszących istotne korzyści dla odwiedzających: aktywność fizyczną połączoną z edukacją, krajoznawstwem oraz rozwojem świadomości ekologicznej. Związek Międzygminny Ziemia Lubaczowska jest na etapie opracowywania dokumentu o charakterze strategicznym pn. „Koncepcja strategicznego rozwoju marki turystycznej Ziemi Lubaczowskiej”, który będzie integrował istniejące kierunki strategiczne gmin, członków Związku i podejmowane przez nie działania w obszarze turystyki. Koncepcja zostanie opracowana w zakresie obejmującym: diagnozę, koncepcję, kluczowe produkty turystyczne, podstawy strategii dla marki turystycznej oraz cele i kierunki działań.

(dowód: akta kontroli, str.350-361, 638-641)

Wydatki na infrastrukturę typowo turystyczną (remont Pastorówki, kapliczek i cerkwisk, oznaczenie tras, zagospodarowanie terenu wokół zalewu w Horyńcu-Zdroju) stanowiły 33% wartości Projektu.

(dowód: akta kontroli, str. 6-131)

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nieprawidłowości nie stwierdzono.

Ocena częściowa

Najwyższa Izba Kontroli stwierdza, że ze względu na charakter Projektu, na etapie wyboru oraz w trakcie jego realizacji Urząd współpracował jedynie z Gminą Horyniec Zdrój (partnerem Projektu), a także przy wytyczaniu i oznakowaniu tras z właścicielami dróg, po których one przebiegały. Dzięki realizacji projektu zwiększyły się możliwości współpracy Gminy Lubaczów z sąsiednimi gminami, w szczególności w ramach Związku Międzygminnego Ziemia Lubaczowska.

IV. Uwagi i wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli¹⁵, wnosi o podjęcie działań:

1. mających na celu likwidację barier infrastrukturalnych w postaci braku odpowiedniej informacji turystycznej;
2. zapewniających utrzymanie w należyтым stanie technicznym obiektów objętych dofinansowaniem i wytworzonej infrastruktury.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie.

¹⁵ Dz. U. z 2015 r., poz. 1096 oraz z 2016, poz. 677 i 2261.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Trzebownik, dnia marca 2017 r.

Kontroler
Marek Wójtowicz
Główny specjalista k.p.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie

Dyrektor
Wiesław Motyka

.....
podpis

.....
podpis